

УДК 378.37:016

Лінь Є

аспірантка факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова, м. Київ, Україна
e-mail: yangyand@ukr.net

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОГО НАВЧАННЯ

Стаття розкриває питання підготовки майбутніх учителів музики до вокально-хорової роботи з учнями загальноосвітніх шкіл. Розроблені педагогічні умови ефективного формування вокально-хорової підготовленості студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів, а саме: здатність до самооцінки професійного розвитку студентів у процесі музично-виконавської підготовки; заохочення та запровадження ініціативного шляху власного відбору вокально-хорового репертуару для самостійного вивчення; забезпечення майбутніх учителів музики достатніми знаннями щодо художньо-сміслової інтерпретації вокально-хорових творів. Вищезазначені педагогічні умови забезпечують оптимізацію процесу вокально-хорової підготовки майбутніх учителів музики до роботи з школярами.

Ключові слова: майбутні вчителі музики, вокально-хорова робота, учні загальноосвітніх шкіл, педагогічні умови, самооцінка, художньо-сміслова інтерпретація.

Стрімкі інтеграційні процеси у світовому освітньому просторі вимагають від сучасної системи вищої освіти озброїти її випускників комплексом синтезованих знань кращих культурних традицій інших народів світу з метою їх адаптації до національних традицій певної країни та використання педагогічного досвіду в різних формах педагогічної практики. Педагогічні умови формування вокально-хорової підготовленості майбутніх учителів музики у процесі фахового навчання є тими шляхами, які дозволяють поліпшити впровадження розробленої методики у педагогічно-експериментальний процес.

Доцільно зазначити, що поняття «умови» тлумачимо як: філософську категорію, що виражає ставлення предмета до довколишніх явищ, без яких він існувати не може. Умови також розглядаються як: «правила, встановлені в якій-небудь галузі життя, діяльності; причина, обставина, від якої що-небудь залежить; вимоги, на які слід спиратись; ймовірна залежність від тих чи тих обставин або фактів; обстановка, у якій що-небудь відбувається; необхідна обставина, що уможливує здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь» [3, 632].

У науково-методичній літературі проблема ефективної підготовки до практичної діяльності майбутніх учителів музики розглянута у різних аспектах. Розробка «педагогічних умов»

пов'язана з необхідністю вирішення різноманітних суто педагогічних проблем і в узагальненому трактуванні може бути визначена як: сукупність заходів, спрямованих на підвищення ефективності педагогічної діяльності. В. Андреев наголошує на необхідності урахування у з'ясуванні змісту і сутності цього явища єдності суб'єктивного й об'єктивного, внутрішнього і зовнішнього, сутності та явища, а також їх обов'язкову усвідомленість [1, 112]. Базисною основою дослідження є роботи науковців у сфері мистецької освіти (Е. Абдуллін, В. Андреев, Л. Масол, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, В. Шульгіна, О. Щолокова та ін.); методики вокально-хорового навчання (В. Антонюк, Б. Гнидь, Н. Гребенюк, Л. Дмитрієв, П. Ковалик, А. Козир, Л. Куненко, І. Парфентьева, А. Саркісян, З. Софроній, Ю. Юцевич та ін.); специфіки співацької діяльності вчителів музики (Л. Василенко, Г. Голик, Ж. Дебела, В. Ємельянов, О. Комісаров, К. Матвеева, А. Менабені, та ін.).

Метою статті є розкриття педагогічних умов ефективної підготовки майбутніх учителів музики до вокально-хорового навчання учнів загальноосвітніх шкіл. З цієї позиції педагогічні умови визначаємо як зовнішні і внутрішні обставини, чинники, сукупність заходів, що сприяють успішному перебігу певного явища, реалізація яких має на меті забезпечення успішного організаційно-педагогічного, дидактичного супроводу процесів формування вокально-

хорової підготовленості студентів у процесі фахової діяльності.

Нами визначено, що вокально-хорова підготовленість майбутніх учителів музики у процесі фахового навчання залежить від дотримання наступних педагогічних умов, а саме: здатність до самооцінки професійного розвитку студентів у процесі музично-виконавської підготовки; заохочення та запровадження ініціативного шляху власного відбору вокально-хорового репертуару для самостійного вивчення; забезпечення майбутніх учителів музики достатніми знаннями щодо художньо-сислової інтерпретації вокально-хорових творів.

Педагогічна умова *здатність до самооцінки професійного розвитку студентів у процесі музично-виконавської підготовки* є необхідною у практичній діяльності, адже аналіз власної діяльності як процесу осмислення педагогічного досвіду є найважливішим і своєрідним інструментом подолання існуючих в роботі труднощів, стимулом самовдосконалення. Тому розвиток здатності вчителя музики до самооцінки є основною умовою для визначення кращих аспектів своєї професійної діяльності.

Формування у майбутнього вчителя музики готовності до виявлення реально існуючих труднощів можливо за наявності спеціально організованої в цьому напрямку роботи викладачів у процесі музично-виконавської підготовки. Процесуальність самооцінки спирається на логічний прийом пізнання, який включає в себе розкладання ситуації на елементи, поєднання їх в єдине ціле, визначення причин і бачення перспектив їх розвитку. Аналіз власної виконавської діяльності вибудовується з позиції критичного ставлення майбутнього вчителя музики до професійної діяльності. Такий підхід вимагає наявності у майбутнього вчителя музики розвинених аналітичних та асоціативних здібностей, самостійності, логіки. Процес усвідомлення майбутнім учителем самого себе як професіонала базується на самопізнанні й здійснюються шляхом самоконтролю, самодіагностики, осмислення труднощів та рефлексії. Саме ці складові виділяються як основні елементи, що сприяють розвитку здатності студента до самооцінки.

З вищевикладених позицій розвиток здатності до самооцінки виконавської діяльності можна розглядати як складний багатофакторний аналітичний процес вивчення майбутнім вчителем педагогічного досвіду наставників, заснованого на самоконтролі, самодіагностиці,

усвідомленні труднощів та оцінюванні подальших перспектив самовдосконалення. У той же час цілеспрямований розвиток здатності до самоаналізу неможливий без організаційно-педагогічного забезпечення. Процес усвідомлення майбутнім учителем музики самого себе як професіонала базується на самопізнанні та здійснюються шляхом самоконтролю, самодіагностики і осмислення труднощів. Саме ці складові ми виділяємо як компоненти, що сприяють розвитку здатності студента до самооцінки. Самоконтроль розглядається з точки зору початкової стадії аналізу. Це пов'язано з тим, що контроль допомагає встановлювати невідповідність між нормативно заданими параметрами і фактичним станом. У зв'язку з цим самоконтроль здійснюється шляхом порівняння ідеальної моделі диригентсько-хорової діяльності та власних дій, що дозволяє майбутньому педагогу визначити суперечності.

Ступінь освоєння основ аналізу власної діяльності залежить від активної професійної позиції майбутнього учителя музики. Для її розвитку в музично-виконавській підготовці необхідно використовувати інноваційні форми, які забезпечують розкріпачення, професійне самоствердження і самовираження майбутнього фахівця. Важливість цього твердження полягає в тому, що в ході активної музично-виконавської підготовки у студентів формуються такі якості, як самостійність, логіка міркування, аналітичне та асоціативне мислення, які необхідні для розвитку здатності до самооцінки.

Всебічний фаховий розвиток студента, формування його відносин до вдосконалення професійної діяльності відбувається в ході спілкування і музично-педагогічної практики з навчальними вокально-хоровими колективами, які забезпечують прояви рефлексивної свідомості. Це пов'язано з тим, що природа самооцінки заснована на відображенні освітньої діяльності, завдяки чому можна розглядати педагога-музиканта як суб'єкта, що усвідомлює свої дії, і як об'єкта, що здійснює професійну діяльність.

Педагогічна умова *заохочення та запровадження ініціативного шляху власного відбору вокально-хорового репертуару для самостійного вивчення* сприяє активізації самостійної роботи студента. Оскільки хорова діяльність є колективною за природою, то усвідомлення навчального матеріалу (вокально-хорового репертуару) через ініціативний шлях і світогляд кожного майбутнього вчителя музики є цілком

виправданим. Навчальні ситуації, їх цілі, диригентські завдання мають формулюватися з позиції конкретної особистості чи співацької групи. Вибір хорового твору необхідно здійснювати, спираючись на життєвий і вокальний досвід студентів. З емоційної точки зору такий репертуар наближується до того, що становить надзвичайну особистісну цінність.

Вокально-хоровий репертуар і самостійна діяльність студента щодо його засвоєння перетворюються на засіб професійного розвитку і самовираження особистості. Активне ставлення студентів до вивчення хорового репертуару характеризується опрацюванням художньої інформації на основі своїх поглядів, інтересів і життєвих цінностей. Будь-які цінності повинні усвідомитися особистістю як її власні до того, як її спонукати до якої-небудь дії [2, 161]. Усі ці вимоги відповідають педагогічній умові заохочення та запровадження ініціативного шляху власного відбору вокально-хорового репертуару для його самостійного вивчення. Шляхом ретельного відбору творів можна виховувати у студентів об'єктивно-критичне ставлення до їх художнього змісту, вміння відрізнити талановиті твори від незмістовних і примітивних.

Самостійний підхід до опанування вокально-хоровим репертуаром є профілюючим чинником у становленні особистості сучасного вчителя музики, формуванні його фахових якостей. Вирішення цієї проблеми є необхідним у ході музично-виконавської підготовки та в системі диригентсько-хорової підготовки, і саме остання галузь є гарантом набуття неймовірно широкого спектра фахових умінь майбутнього вчителя музики.

Проблема заохочення та запровадження ініціативного шляху відбору хорового репертуару для самостійного вивчення студентів у системі вокально-хорової підготовки стає вельми актуальною в умовах професійної підготовки майбутніх учителів музики нової генерації. Головною творчою лабораторією в системі хорової підготовки студентів є клас хорового диригування, оскільки тут домінує індивідуальна робота викладача зі студентом та створюються відповідні умови для спрямування викладачем потреби та вміння самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів, формується її відповідний механізм та накопичується операційний досвід. Ефективність роботи в цьому напрямку проявляється у сформованості вмінь студентів здійснювати аналіз хорових творів

невеликих за обсягом із супроводом або творів дитячого шкільного репертуару, адекватно проводити відбір прийомів диригентської техніки для їхнього мануального втілення, систематизувати методи проведення хорового практикуму, що проявляється в оволодінні репетиційними жестами та навичками хормейстерської риторики, вербальними та невербальними засобами спілкування з хором.

Залучення студента до інтерпретації складного матеріалу в творах великої форми розвиває художній світогляд майбутнього вчителя музики. Йде формування вмінь використання техніки хорового диригування в усій різноманітності її мануального втілення для розкриття художнього образу великої форми та створення власної диригентсько-виконавської інтерпретації; слідування принципу креативної варіативності при роботі над трактуванням великих форм. Чим вищий рівень самостійної музично-виконавської підготовки і чим більше елементів творчості в структурі цієї діяльності, тим вищі її результати й тим ефективніше й динамічніше проходить процес навчання загалом.

Педагогічна умова *забезпечення майбутніх учителів музики достатніми знаннями щодо самостійної художньо-сислової інтерпретації хорових творів* є важливою особливістю роботи керівників вокально-хорових колективів. Адже інтерпретація – це дослідницька діяльність, пов'язана з тлумаченням змістової, сислової сторони хорового твору на різних його структурних рівнях. Сисловий зміст досліджуваного хорового твору в інтерпретації виявляється через відповідний контекст на фоні сукупностей вищого порядку. Наукове осмислення художньо-сислової інтерпретації є одним з пріоритетних напрямків сучасної музичної педагогіки. Теоретичне осмислення явища диригентської інтерпретації, яка є специфічним різновидом загальної музичної інтерпретації, відбувається із помітним відставанням. Теорія художньо-сислової інтерпретації визначає чотири складові, що узгоджуються між собою — предмет інтерпретації; процес інтерпретації та результат даного процесу.

Художньо-сислова інтерпретація – це творче розкриття змісту мистецького твору, ступінь його розуміння, особливості його усвідомлення. Основним завданням художньо-сислової інтерпретації є максимально-адекватне розуміння задуму автора, зіставлення його зі сисловим ядром, представленим у творі, тобто не-

обхідно виявити приховані автором нюанси. Для якісної художньо-сміслової інтерпретації вокально-хорових творів майбутній вчитель музики, повинен працювати над своїм музичним розвитком, виховувати вокально-хорові виконавські навички, повинен розвивати творчу уяву, творче мислення, творче сприйняття хорового мистецтва. З цією метою йому необхідно постійно збагачувати свій слуховий досвід шляхом прослуховування як інструментальних, так і вокально-хорових творів з наступним їх обговоренням. Зрозуміло, усе це вимагає від майбутнього учителя музики відповідної музично-виконавської підготовки. Крім того, він має відвідувати концерти, оперні вистави, слухати музику, внутрішньо переживати її, осмислювати.

Засвоєння сучасних та класичних хорових творів, їхня інтерпретація, виконання, набуття знань стосовно закономірностей втілення художнього образу, використання творчих завдань (проблемного характеру, рольових дидактичних ігор, створення проблемних ситуацій тощо) сприяють розвитку фантазії, уяви студентів як основи художньо-сміслової інтерпретації хорових творів. Це, в свою чергу, формує емоційно-мотиваційну сферу, спонукає до задоволення власних художньо-естетичних потреб, активізує подальшу самостійну практичну роботу майбутніх учителів музики.

Художньо-сміслова інтерпретація невіддільна від процесу виконавського втілення нотного тексту, завдяки їй увиразнюється не лише художній потенціал виконуваного твору, а й розкриваються виконавські можливості хорового колективу. У ній набувають вираження і втілення естетичні принципи виконавця, його індивідуальні виконавські особливості. На цьо-

му, власне, ґрунтується варіативність інтерпретаційних версій одного й того ж хорового твору. Важливою є розробка поняття виконавської концепції твору, художньої цілісності твору та засобів створення такої цілісності. На основі мобільних ресурсів музичного тексту, його варіативного потенціалу можливе створення інтерпретаційної версії твору. Аналіз роботи з варіативним потенціалом музичного твору (динамікою, темпом, артикуляцією, фразуванням, агогікою, образною сферою) є важливою складовою індивідуального виконавського стилю хормейстера.

Отже, розроблені нами педагогічні умови забезпечують успішність вокально-хорового навчання майбутніх учителів музичного мистецтва, а також середовище, у якому відбувається цей педагогічний процес. Адже, педагогічні умови не є причинами педагогічних явищ, вони лише здатні посилювати чи послаблювати дію причин, від яких залежить перебіг педагогічного явища, функціонування педагогічної системи.

Список використаних джерел

1. Андреев В. И. Педагогика творческого саморазвития: Инновационный курс: в 2 кн. / Валентин Иванович Андреев. – Кн. 2. – Казань, 1998. – 320 с.
2. Козыр А.В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти /А.В. Козыр. – К.: НПУ, 2008. – 380 с.
3. Философский словарь [авт. сл. ст.: В.П. Андрущенко и др.] (Новые словари) – К.: А.С.К., 2006. – 1059 с.

References

1. Andreev V.Y. Pedahohyka tvorcheskoho samorazvytyya: Ynnovatsyonnyy kurs: v 2 kn. /Valentyn Yvanovych Andreev. – Kn. 2. – Kazan', 1998. – 320s.
2. Kozyr A.V. Profesiyna maysternist' uchyteliv muzyky: teoriya i praktyka formuvannya v systemi bahatorivnevoyi osvity /A.V. Kozyr. – K.: NPU, 2008. – 380 s.
3. Fylosofskyy slovar' [avt. sl. st.: V.P. Andrushchenko y dr.] (Novye slovary) – K.: A.S.K., 2006. – 1059 s.

Лінь Є

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОЙ ПОДГОТОВЛЕННОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКИ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ

Статья раскрывает вопросы подготовки будущих учителей музыки к вокально-хоровой работе с учащимися общеобразовательных школ. Разработке педагогические условия эффективного формирования вокально-хоровой подготовленности студентов факультетов искусств педагогических университетов, а именно: способность к самооценке профессионального развития студентов в процессе музыкально-исполнительской подготовки; поощрение и внедрение инициативного пути собственного отбора вокально-хорового репертуара для самостоятельного изучения; обеспечение будущих учителей музыки достаточными знаниями по художественно-смысловой интерпретации вокально-хоровых произведений. Вышеозначенные педагогические условия обеспечивают оптимизацию процесса вокально-хоровой подготовки будущих учителей музыки к работе со школьниками.

Ключевые слова: будущие учителя музыки, вокально-хоровая работа, ученики общеобразовательных школ, педагогические условия, самооценка, художественно-смысловая интерпретация.

Lyn E.

PEDAGOGICAL FORMATION VOCAL TERMS HOROVOY PODHOTOVLENOSTY FUTURE MUSIC TEACHERS IN THE PROCESS OF LEARNING PROFESSIONAL

Pedagogical conditions of formation of vocal and choral music training future teachers in the course of professional training are the ways that can improve the implementation of the developed technique in teaching experimental process. It is advisable to note that the term «conditions» are defined as: a philosophical category expressing attitude to the subject of nearby events, without which it can not exist. The conditions are also considered as «rules set out in any field of life activities; reason circumstance from which something depends; requirements that should be based; probable dependence on one or the circumstances or facts; situation in which something happens; necessary factor that enables implementation, creation, creation of something or promote something. « In the scientific and methodological literature the problem of effective training to practice future music teachers discussed various aspects. Development of «pedagogical conditions» associated with the need to address a variety of purely educational problems and generalized treatment can be defined as a set of measures aimed at improving the efficiency of educational activities. The article is to outline the pedagogical conditions for effective training of future teachers of music to vocal and choral training students in secondary schools. From this position, the pedagogical conditions defined as external and internal circumstances, factors, a set of activities that contribute to the successful course of certain events, the implementation of which is intended to ensure successful organizational and pedagogical, didactic support of the formation of vocal and choral training of students in the professional activity. Determined that vocal and choral music readiness of future teachers in the course of professional training depends on adherence to these teaching conditions, namely the ability to self professional development of students in the musical performance training; promoting and implementing proactive towards their own selection of vocal and choral repertoire for independent study; providing future teachers with sufficient knowledge of artistic and semantic interpretation of vocal and choral works. Pedagogical conditions of ability to self professional development of students in the musical performance training is necessary in practice, because the analysis of their own activities as a process of understanding the educational experience is the most important and unique tool for overcoming the existing difficulties in the incentive improvement. Therefore, developing the ability to self-music teacher is essential to determine the best aspects of their professional activities. Keywords: future teachers of music, vocal and choral work, the students of secondary schools, pedagogical conditions, self-esteem, artistic and semantic interpretation.

Key words: future teachers of music, vocal-choral work, pupils of secondary schools, pedagogical conditions, self-esteem, artistic-semantic interpretation.

Стаття надійшла до редколегії 01.05.2017